

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ДУБНО ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 343.23

**СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Красницький Іван Васильович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
декан факультету № 2

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Письменський Євген Олександрович,
Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
завідувач кафедри загальноюридичних дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
Зеленов Геннадій Михайлович,
Головне науково-експертне управління
Апарату Верховної ради України,
головний науковий консультант відділу
з питань національної безпеки, оборони,
правоохоронної діяльності та боротьби із злочинністю

Захист відбудеться «27» грудня 2016 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розіслано «26» листопада 2016 р.

**В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Авраменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основним завданням будь-якої науки є постійний пошук найбільш ефективних шляхів вирішення притаманних їй задач. Не становить винятку і кримінально-правова наука, яка, головню, спрямована на віднайдення шляхів створення дієвого нормативного підґрунтя для захисту особи та суспільства від злочинних посягань та забезпечення правильності застосування кримінального законодавства. Саме кримінально-правова наука повинна запропонувати законодавцю ефективні нормативні моделі, а правозастосувачу – правильні алгоритми дій.

З огляду на це, як видається, в науці немає другорядних питань, наукова розробка будь-якого, навіть, на перший погляд, дріб'язкового, питання є відповідним внеском у створення ефективного законодавства та практики його застосування.

Окрім цього, необхідно відзначити стрімкий розвиток усіх сфер науки у сучасному суспільстві та істотні зміни в останньому. Це з необхідністю породжує допустимість та доцільність перевірки тих, здавалось би аксіоматичних, усталених підходів на їхню здатність вирішувати притаманні їм завдання у сучасному суспільстві.

Одним із таких фундаментальних напрацювань вітчизняної науки, як видається, є феномен складу злочину та його ознак. У літературі все частіше звучать думки, що вчення про склад злочину не таке вже і безспірне. І це яскраво можна продемонструвати, наприклад, плюралізмом підходів щодо розуміння об'єкта складу злочину тощо.

Водночас питання об'єктивної сторони складу злочину, а точніше її так званих факультативних ознак, в останній час не отримали в літературі належної уваги на рівні комплексного дослідження. Серед них і питання сучасного розуміння та кримінально-правового значення способу вчинення злочину.

Однак не можемо стверджувати, що ці питання є абсолютно новими в кримінально-правовій науці. Спосіб вчинення злочину був предметом вивчення у працях низки науковців. Окремі аспекти способу вчинення злочину досліджували М. І. Бажанов, Я. М. Браїнін, Л. П. Брич, В. К. Грищук, О. О. Дудоров, В. М. Кудрявцев, В. І. Кучер, Р. Л. Максимович, В. О. Навроцький, М. І. Хавронюк та інші. Найбільш ґрунтовними дослідженнями з цього приводу у радянському кримінальному праві є наукові праці М. І. Панова (1982, 1987 рр.). Окремі способи вчинення злочину за чинним КК України на дисертаційному рівні, аналізували Г. М. Анісімов (2003 р.), С. С. Тучков (2005 р.), Л. І. Скрекля (2014 р.).

Безперечно, зазначені автори здійснили відповідний вклад у розроблення проблем способу вчинення злочину, проте багато питань досі залишаються дискусійними, а окремі взагалі невирішеними.

Водночас, як вже зазначалося, зважаючи на сучасні тенденції у кримінально-правовій науці, сьогодні можна та потрібно по-новому переосмислити низку дискусійних та невирішених питань способу вчинення злочину: співвідношення способу вчинення злочину та суспільно небезпечного діяння, наявність або відсутність способу вчинення злочину при бездіяльності, місце способу вчинення злочину у системі ознак складу злочину тощо. Окрім цього, під час застосування норм КК України, в яких спосіб вчинення злочину є ознакою складу злочину, виникають складнощі щодо кваліфікації таких злочинів, розмежування суміжних складів злочинів, відмежування злочинних діянь від інших правопорушень, подолання конкуренції кримінально-правових норм тощо. Є питання і стосовно механізмів урахування способу вчинення злочину при призначенні покарання.

У зв'язку з викладеним видається обґрунтованою необхідність комплексного дослідження способу вчинення злочину, що обумовлює актуальність обраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія злочинам, підслідним ОВС: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на 2012–2015 і 2015–2018 роки (номери державної реєстрації 0112U007493 та 0115U006501).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є наукова розробка поняття і кримінально-правового значення способу вчинення злочину та на основі цього – надання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного КК України та рекомендацій для правозастосовної практики.

Відповідно до окресленої мети визначено такі *задачі*:

- розглянути еволюцію наукової розробки проблем поняття та кримінально-правового значення способу вчинення злочину;
- проаналізувати генезу нормативного закріплення способу вчинення злочину в пам'ятках законодавства України;
- визначити особливості нормативної регламентації способу вчинення злочину в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав;
- розкрити зміст поняття способу вчинення злочину;
- з'ясувати співвідношення способу вчинення злочину з об'єктивними ознаками складу злочину;
- охарактеризувати співвідношення способу вчинення злочину зі суб'єктивними ознаками складу злочину;
- встановити вплив способу вчинення злочину на диференціацію відповідальності;
- проаналізувати спірні питання кваліфікації злочинів із урахуванням способу вчинення злочину;

– розкрити значення способу вчинення злочину для призначення покарання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають із приводу врахування способу вчинення злочину при конструюванні статей КК України, кваліфікації злочинів та призначенні покарання.

Предмет дослідження – спосіб вчинення злочину за кримінальним правом України.

Науково-теоретичною базою дисертації є праці вітчизняних і зарубіжних науковців з історії, філософії, кримінального та кримінального процесуального права; пам'ятки кримінального законодавства, сучасні кримінальні закони України та зарубіжних держав, а також довідково-енциклопедична література.

Емпіричну базу дослідження становлять 720 вироків судів першої інстанції різних регіонів України за 2010–2015 роки. Зокрема, предметом аналізу були судові рішення у справах про злочини, в яких спосіб вчинення злочину є ознакою складу злочину або обставиною, що обтяжує покарання.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження охоплює такі загальнонаукові методи пізнання: історико-правовий – при дослідженні закономірностей закріплення способу вчинення злочину в пам'ятках законодавства; діалектичний – для встановлення змісту способу вчинення злочину, його взаємозв'язку з ознаками складу злочину; аналіз та синтез – під час визначення змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину; задля виявлення проблем у судовій практиці застосування норм кримінального закону, де міститься вказівка на спосіб вчинення конкретного злочину та надання пропозицій щодо їх вирішення; абстрагування – у межах з'ясування окремих ознак способу вчинення злочину; системно-структурний – для визначення місця способу вчинення злочину в системі об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину; порівняння – у процесі розгляду протилежних поглядів науковців та визначення впливу способів вчинення злочину як ознак складу злочину й обставин, що обтяжують покарання на призначення покарання.

Під час дослідження використано також спеціально-наукові методи: догматичний – задля виявлення прогалин у положеннях кримінального закону, де міститься вказівка на спосіб вчинення конкретного злочину, а також формулювання авторських визначень понять та уніфікації тотожних термінів, передбачених КК України; юридичної герменевтики – під час тлумачення окремих положень КК України та понять теорії кримінального права; порівняльно-правовий – для зіставлення норм кримінального законодавства зарубіжних держав та України; конкретно-соціологічний – у рамках вивчення судової практики у справах про злочини, де спосіб є конститутивною ознакою складу злочину чи обставиною, що обтяжує покарання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним сучасним дослідженням особливостей способу вчинення злочину за кримінальним правом України. Відтак:

уперше:

– доведено неприйнятність традиційного виділення у структурі складу конкретного злочину такої його ознаки, як суспільно небезпечне діяння з ігноруванням її основної характеристики – способу вчинення цього діяння. Це підтверджується таким: будь-яке діяння саме по собі не існує, воно завжди вчиняється у відповідний спосіб; з огляду на те, що чинний КК України побудований за принципом родового об'єкта, у статтях відповідного розділу Особливої частини передбачено відповідальність за альтернативні види посягання на такий об'єкт (чи його частину), вчинені у відповідний спосіб; у ст. 91 КПК України однозначно та правильно задекларовано, що в будь-якому кримінальному провадженні підлягає доказуванню спосіб вчинення кримінального правопорушення тощо;

– запропоновано розмежовувати два кримінально-правові значення способу вчинення злочину у кримінальному праві України: а) спосіб злочинного посягання – як критерій первинної диференціації кримінальної відповідальності за посягання на відповідний родовий об'єкт та б) спосіб вчинення конкретного злочину (у його традиційному розумінні) – як критерій вторинної диференціації кримінальної відповідальності;

– під способом злочинного посягання як критерієм первинної диференціації кримінальної відповідальності за посягання на відповідний родовий об'єкт запропоновано розуміти визначений у конкретній кримінально-правовій нормі опис (характеристику) виду (видів) суспільно небезпечного діяння – його зовнішнього вияву, характеру, тривалості, послідовності дій тощо, що утворюють одну з альтернативних форм суспільно небезпечного посягання на певний вид охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин. Із урахуванням відмінностей у способі посягання на відповідний родовий об'єкт і створюються самостійні кримінально-правові норми;

– обґрунтовано, що спосіб вчинення конкретного злочину (у його традиційному розумінні як факультативної ознаки об'єктивної сторони складу злочину – прийому, системи прийомів, застосування (використання) засобів, знарядь, власного становища, стану або залежності потерпілого для вчинення злочину) є критерієм вторинної диференціації кримінальної відповідальності у випадках, коли він зазначений як конститутивна ознака кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу злочину тощо. Якщо спосіб вчинення конкретного злочину передбачений як конститутивна ознака складу основного злочину, він не має самостійного кримінально-правового значення, а охоплюється поняттям способу злочинного посягання;

– встановлено, що у КК України передбачено, по суті, лише п'ять типових способів вчинення злочину (як самостійної ознаки об'єктивної сторони) – загальнонебезпечний, зловживання, насильство, обман та погроза, що мають різне формулювання у статтях Особливої частини КК України, в яких закріплено конкретні склади злочинів;

– доведено, що спосіб вчинення злочину при призначенні покарання необхідно враховувати в усіх випадках. Виокремлено три варіанти його врахування судом та відповідна їх черговість: насамперед як обов'язкової ознаки складу злочину; якщо ні, то як обставини, що обтяжує покарання згідно з положеннями ст. 67 КК України; якщо ні, то як обставини, що характеризує ступінь тяжкості злочину. Для нормативного врегулювання механізму врахування способу вчинення злочину (та інших подібних обставин) при призначенні покарання запропоновано доповнити п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України таким реченням: «Під час оцінки ступеня тяжкості враховуються лише ті обставини вчинення злочину, які не є ознаками, що впливають на його кваліфікацію, та не визнаються обставинами, що пом'якшують або обтяжують покарання»;

удосконалено:

– позиції щодо наукового розуміння порядку диференціації відповідальності з урахуванням способу вчинення злочину. Визначено, що спосіб вчинення злочину може бути засобом міжгалузевої диференціації відповідальності, оскільки саме завдяки встановленню способу вчинення відповідного діяння в окремих випадках можна визначити, норми якого законодавства слід застосовувати (наприклад, ст. 144 КК України чи ст. 45-1 КУпАП тощо);

– підходи до призначення покарання за наявності в діянні особи обставин, що передбачені у п. 10, 12 ч. 2 ст. 67 КК України. Обґрунтовано доцільність нормативного закріплення особливостей призначення покарання у такому випадку;

– напрацювання щодо шляхів удосконалення КК України в частині нормативного закріплення способів вчинення конкретних злочинів. Запропоновано уніфікацію використання понять – «загальнонебезпечний спосіб», «особлива жорстокість» та «шантаж» у відповідних статтях КК України;

– правила кримінально-правової кваліфікації з урахуванням способу вчинення конкретного злочину, зокрема у випадку фактичної помилки у способі вчинення злочину;

дістали подальший розвиток:

– положення про наявність способу у злочинах з будь-якою формою діяння (як дії, так і бездіяльності). Оскільки будь-яке діяння вчиняється у відповідний спосіб, то спосіб посягання має вияв у злочинах, що вчиняються і у формі дії, і у формі бездіяльності;

– дослідження про співвідношення способу вчинення злочину з об'єктивними та суб'єктивними ознаками складу злочину. Наявний взаємозв'язок із ознаками складу злочину засвідчує, що кожна із них у низці випадків наділяє додатковою характеристикою спосіб вчинення злочину, що уможливорює розмежування суміжних складів злочинів, а в інших випадках спосіб вчинення злочину зумовлює варіативність включення об'єктивних та суб'єктивних ознак до складу злочину.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що рекомендації автора щодо уточнення формулювання окремих положень КК України можуть бути використані у процесі законотворчості; положення та висновки дисертаційної роботи можуть застосовуватися у практичній діяльності слідчо-судових органів під час кримінально-правової кваліфікації та індивідуалізації покарання зі спірних питань щодо способу вчинення злочину; теоретичні розробки дослідження можуть бути використані в навчальному процесі вищих навчальних закладів юридичного профілю під час викладання навчальної дисципліни «Кримінальне право».

Особистий внесок здобувача. Усі результати, наведені у дисертації, отримані здобувачем самостійно. У науковій публікації у співавторстві з І. В. Красницьким, особистий внесок здобувача становить 50%. Наукові ідеї, що належать співавтору опублікованої роботи, у дисертації не використано.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднено на дев'яти науково-практичних заходах, зокрема: міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України» (м. Луганськ, 2011 р.); звітних наукових конференціях ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 2014 р.; 2015 р.); науково-практичній конференції ад'юнктів, курсантів і студентів (іноземними мовами) «Правова та правоохоронна діяльність: європейський досвід та українські реалії» (м. Львів, 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (м. Харків, 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 2015 р.); всеукраїнській конференції «Безпека українського народу в ХХІ столітті: проблеми, витоки, рішення» (м. Львів, 2015 р.); міжнародних науково-практичних конференціях – «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 2016 р.), «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць, із яких 6 статей – у фахових юридичних виданнях України, 2 статті – у наукових періодичних зарубіжних виданнях (Республіка Молдова), 1 стаття – у виданні, внесеному до наукометричної бази Scopus, 9 тез доповідей на наукових конференціях.

Структура дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, із яких 174 – основний текст, список використаних джерел (211 найменувань) розміщено на 24 сторінках, додатки – на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано мету і задачі, об'єкт і предмет дослідження, висвітлено методологічну, науково-теоретичну та емпіричну основи дисертації, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та публікацію основних результатів дослідження.

Розділ I «Загальні засади дослідження способу вчинення злочину» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Еволюція наукової розробки змісту, обсягу поняття та кримінально-правового значення способу вчинення злочину»* проаналізовано наукові джерела, присвячені вказаній проблематиці. Розглянуто наукові підходи у дорадянський, радянський періоди та сучасні українські дослідження. Констатовано, що попри відповідну увагу до способу вчинення злочину в теорії кримінального права, сьогодні вчені одностайні лише щодо того, що спосіб вчинення злочину є самостійною ознакою складу злочину, має значення для криміналізації діянь, диференціації кримінальної відповідальності, кримінально-правової кваліфікації та призначення покарання. Водночас конкретизація такого значення та низка інших питань, які стосуються способу вчинення злочину, залишаються недослідженими або ж дискусійними.

У підрозділі 1.2 *«Гене́за нормативного закріплення способу вчинення злочину в пам'ятках законодавства України»* доводиться, що еволюція нормативного закріплення способу вчинення злочину відбувалася із розвитком кримінального законодавства загалом. Спосіб вчинення злочину спочатку був невіддільним від злочинної дії при описі відповідного злочину. Поступово законодавець виокремлює спосіб вчинення злочину у самостійну ознаку та все частіше вдається до неї при закріпленні відповідальності за окремі злочини у кримінальному законі. У подальшому спосіб вчинення злочину став виступати як засіб розмежування суміжних складів злочинів, диференціації кримінальної відповідальності та обставини, яка обтяжує покарання. Виділено шість відповідних етапів нормативного закріплення способу вчинення злочину: від поодиноких вказівок на спосіб вчинення злочину до остаточного оформлення як ознаки складів злочинів та як обставини, що враховується судом при призначенні покарання.

У підрозділі 1.3 *«Особливості нормативної регламентації способу вчинення злочину в кримінальних законах окремих зарубіжних держав»* досліджено вирішення питань про спосіб вчинення злочину у кримінальних кодексах держав-членів ЄС та держав – географічних сусідів України. Доводиться, що положення більшості проаналізованих кримінальних законів мають, порівняно зі законодавством України, низку як спільних, так і відмінних рис. До спільних, зокрема, належать: відсутність законодавчого

визначення цього поняття; закріплення окремих способів вчинення злочину як обставин, що обтяжують покарання; відсутність уніфікованої термінології щодо позначення окремих способів вчинення злочину тощо. Виділено положення, що варті уваги в аспекті ймовірного запозичення для вітчизняного кримінального закону. З їх урахуванням запропоновано внесення відповідних змін до КК України.

Розділ 2 «Поняття способу вчинення злочину та його місце у структурі складу злочину» містить 2 підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Поняття способу вчинення злочину» розглянуто підходи до визначення способу вчинення злочину в теорії кримінального права. Доведено неточність традиційного формулювання способу вчинення злочину як факультативної ознаки об'єктивної сторони складу злочину. З уваги на те, що у різних статтях окремого розділу Особливої частини КК (далі – ОЧ КК) України, по суті, передбачена відповідальність за різні форми посягання на один і той самий родовий об'єкт, аргументовано, що спосіб вчинення злочину слід розглядати у двох значеннях: 1) як спосіб злочинного посягання (критерій виокремлення певних норм у межах розділу ОЧ КК України) та 2) спосіб вчинення конкретного злочину (кваліфікуюча ознака). Вирізнено та проаналізовано істотні ознаки вказаних понять.

Підрозділ 2.2 «Місце способу вчинення злочину у структурі складу злочину» охоплює два пункти.

У пункті 2.2.1 «Співвідношення способу вчинення злочину з об'єктивними ознаками складу злочину» проаналізовано взаємозв'язок способу вчинення злочину з об'єктом, предметом та ознаками об'єктивної сторони складу злочину (суспільно небезпечним діянням, суспільно небезпечним наслідком, часом, місцем, обстановкою, знаряддями та засобами тощо). Доведено, що спосіб вчинення злочину перебуває у взаємозв'язку з усіма такими ознаками. Обґрунтовано, що спосіб злочинного посягання завжди включений до ознак об'єктивної сторони складу злочину, а спосіб вчинення конкретного злочину законодавець уводить факультативно – лише у разі істотного впливу на ступінь суспільної небезпеки відповідного злочину. Встановлено, що співвідношення способу вчинення злочину із вказаними ознаками складу злочину має вияв насамперед у його врахуванні при конструюванні норм ОЧ КК України та при розмежуванні суміжних складів злочинів.

У пункті 2.2.2 «Співвідношення способу вчинення злочину зі суб'єктивними ознаками складу злочину» розглянуто взаємозв'язок способу вчинення злочину з суб'єктом та ознаками суб'єктивної сторони складу злочину. Як і стосовно об'єктивних ознак, доведено, що спосіб вчинення злочину перебуває у взаємозв'язку з усіма суб'єктивними ознаками. Залежності між способом вчинення конкретного злочину та ознаками загального суб'єкта не встановлено, однак у злочинах зі спеціальним суб'єктом

спосіб виступає розмежувальною ознакою. Проаналізовано співвідношення способу вчинення злочину та вини у різних її формах, а також з метою та мотивом відповідних злочинів. Доведено взаємодоповнюючий зв'язок між такими ознаками.

Розділ 3 «Значення способу вчинення злочину для диференціації кримінальної відповідальності та застосування кримінального закону» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Значення способу вчинення злочину для диференціації кримінальної відповідальності» продемонстровано вплив способу вчинення злочину на міжгалузеву диференціацію та диференціацію кримінальної відповідальності. Зроблено висновок, що відсутність чітких підходів до диференціації відповідальності між різними галузями права, а також неврахування окремих способів вчинення злочину спричиняють помилки у розмежуванні певних діянь, що призводить до необґрунтованого пом'якшення чи, навпаки, посилення відповідальності.

Констатовано, що спосіб вчинення злочину як засіб диференціації кримінальної відповідальності слід розглядати на двох рівнях. На першому рівні засобом є спосіб злочинного посягання як критерій утворення кримінально-правових норм відповідного розділу ОЧ КК України. На другому – спосіб вчинення конкретного злочину є критерієм виділення складів злочинів із вищим ступенем суспільної небезпеки.

Підрозділ 3.2 «Врахування способу вчинення злочину при кваліфікації злочинів» присвячений осмисленню проблемних питань кваліфікації злочинів з урахуванням способу їх вчинення. Встановлено, що спосіб вчинення конкретного злочину по-різному викладений у статтях ОЧ КК України. Найбільш суперечливими для правозастосування є група статей вітчизняного кримінального закону, де способи вчинення конкретного злочину сформульовані за допомогою оціночних понять. З огляду на це, запропоновано уніфікувати оціночні поняття, що позначають способи вчинення злочину.

Визначено непослідовність законодавця при конструюванні санкцій статей, що передбачають відповідальність за складені злочини, яка проявляється у необґрунтованому зниженні нижньої та (або) верхньої меж санкцій, порівняно з санкціями статей, які передбачають відповідальність за одиничні злочини. Відтак запропоновано правило побудови санкцій у складених злочинах.

Підрозділ 3.3 «Важливість способу вчинення злочину для призначення покарання» охоплює два пункти.

У пункті 3.3.1 «Особливості призначення покарання судами України за злочини, конститутивною ознакою яких є визначений спосіб їх вчинення» проаналізовано вплив способів вчинення злочину як ознак складу злочину на індивідуалізацію покарання. Виділено варіанти нормативного закріплення

способів вчинення конкретного злочину. Дослідивши 650 вироків судів у справах про злочини, де спосіб є конститутивною ознакою, виявлено недосконалість судової практики у частині вибіркового врахування способів вчинення конкретного злочину при визначенні виду та розміру покарання; неврахування співвідношення суворості видів і розмірів покарань зі способом вчинення конкретного злочину; тенденцію до звільнення від відбування покарання з випробуванням та призначення покарання нижчого від найнижчої межі у справах про вчинення злочинів із використанням способів, що становлять підвищену суспільну небезпеку. Запропоновано шляхи нормативного вирішення таких питань.

У пункті 3.3.2 «Врахування способу вчинення злочину при оцінці ступеня тяжкості злочину та як обставини, що обтяжує покарання» доводиться, що спосіб вчинення злочину враховується при оцінці ступеня тяжкості вчиненого злочину але лише тоді, коли він не є ані ознакою такого злочину, ані обставиною, що обтяжує покарання. Проаналізувавши 29 вироків, досліджено відмінний вплив способів вчинення злочину, що передбачені пунктами 10, 12 ч. 1 ст. 67 КК України, на індивідуалізацію покарання. Запропоновано передбачити у Загальній частині КК України нові нормативні положення: про заборону подвійного врахування одних і тих самих обставин під час призначення покарання) та норми, присвячені правилам індивідуалізації покарання при вчиненні злочину за обставин, передбачених пунктами 10 і 12 ст. 67 КК України.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми поняття і кримінально-правового значення способу вчинення злочину за кримінальним правом України. У процесі дослідження теоретичних і практичних аспектів проблеми одержано такі основні висновки:

1. Аналіз наукових досліджень із проблем поняття та кримінально-правового значення способу вчинення злочину дає підстави констатувати, що наукові розробки означеної проблематики є недостатньо повними та подекуди дискусійними. Доволі обмеженими і спірними є питання: віднесення способу вчинення злочину до основних або факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину; єдності термінології кримінального закону при позначенні способів вчинення злочину; впливу способів вчинення злочину на призначення покарання; застосування окремих норм кримінального закону, ознаками яких є способи вчинення злочину, тощо.

2. На основі дослідження пам'яток вітчизняного кримінального законодавства встановлено, що генеза законодавчого закріплення способу

вчинення злочину відбувалася починаючи з часів Київської Русі, хоча реальне нормативне закріплення та правове значення способу вчинення злочину спостерігалося лише зі середини XIX століття. Виокремлення способу вчинення злочину в законодавстві стало результатом усвідомлення законодавцем його значення, передусім, як засобу диференціації кримінальної відповідальності.

3. Дослідження зарубіжного досвіду нормативної регламентації способу вчинення злочину дало змогу виокремити низку спільних і відмінних рис у вітчизняному та зарубіжному законодавстві в цій частині. Спільним у правовій регламентації КК України, проаналізованих кримінальних кодексах зарубіжних держав є: відсутність роз'яснення дефініції способу вчинення злочину; відсутність способів вчинення злочину у переліку обставин, що пом'якшують покарання; внесення способу вчинення злочину до обставин, що обтяжують покарання. У КК зарубіжних держав, на відміну від КК України, встановлено кримінальну відповідальність за вчинення злочинних діянь визначеним колом способів, які не передбачені в аналогічних складах злочинів КК України (підступний, насильство над річчю, залякування, нелюдський); визначено, що спосіб вчинення злочину є обставиною, яку обов'язково враховує суд при призначенні покарання; надано роз'яснення деяких способів вчинення злочину (загальнонебезпечний, застосування зброї, насильство, обман, особливо небезпечний спосіб, примус, напад зі зброєю). Законодавчими положеннями зарубіжних кримінальних кодексів, вартими наукового осмислення щодо можливого запозичення у вітчизняне кримінальне законодавство, є закріплення роз'яснення з приводу регулювання розміру покарання ближче до відповідної межі санкції статті залежно від інтенсивності чи мети застосування окремих способів вчинення злочину та визнання застосування зброї кваліфікуючими ознаками окремих складів злочинів.

4. У результаті аналізу підходів до змісту поняття способу встановлено, що загально визнаним є розуміння способу вчинення злочину як факультативної ознаки складу злочину, яка підлягає врахуванню лише у разі прямої вказівки на нього у статті (частині статті) КК України. У роботі доведено відмінну від вказаної позицію, відповідно до якої спосіб вчинення злочину слід розглядати у двох значеннях: 1) як спосіб злочинного посягання взагалі та 2) як спосіб вчинення конкретного злочину. Під час дослідження окреслено зміст цих понять шляхом визначення істотних і необхідних їх ознак. Відтак під способом злочинного посягання пропонуємо розуміти вказаний у конкретній кримінально-правовій нормі опис виду (видів) суспільно небезпечного діяння – його зовнішнього прояву, характеру, тривалості, послідовності дій, що утворюють одну з альтернативних форм суспільно небезпечного посягання на певний вид охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин; під способом вчинення конкретного злочину – передбачені частиною статті Особливої частини КК України прийом, систему прийомів, застосування

(використання) засобів, знарядь, власного становища, стану або залежності потерпілого для вчинення злочину, що значно підвищує ступінь суспільної небезпеки останнього порівняно із основним складом.

5. З'ясовано, що співвідношення способу вчинення злочину та об'єктивних ознак складу злочину впливає на: визначення певного виду та кількості способів вчинення злочину; розмежування складів злочинів, ознаками яких виступають суміжні способи вчинення злочину; встановлення способу вчинення конкретного злочину у злочинах із різними формами діяння; оцінку характеру та виду суспільно небезпечних наслідків; визначення причинного зв'язку між діянням дійсного виконавця та наслідками, що настали, за так званого опосередкованого вчинення злочину; конструювання норм Особливої частини КК України.

6. Визначено, що співвідношення способу вчинення злочину з суб'єктивними ознаками складу злочину має значення для: з'ясування необхідності введення способу вчинення конкретного злочину до відповідного складу; утворення норм Особливої частини КК України за певними критеріями; розмежування складів злочинів, ознаками яких виступають суміжні способи вчинення злочину.

7. Встановлено, що спосіб вчинення злочину є критерієм диференціації міжгалузевої та кримінальної відповідальності. Розрізнення кримінальної відповідальності за способом здійснюється на двох рівнях. На першому рівні спосіб посягання виступає як засіб криміналізації суспільно небезпечного діяння та як критерій утворення статей окремого розділу Особливої частини КК України. На другому рівні кримінальна відповідальність диференційована через спосіб вчинення конкретного злочину, що є ознакою кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складів злочинів і впливає на диференціацію кримінальної відповідальності шляхом збільшення меж санкції статті.

8. Під час аналізу питань кваліфікації з урахуванням способу вчинення злочину доведено, що:

1) при кваліфікації суспільно небезпечного діяння правозастосовні органи у кожному випадку повинні встановлювати відповідність способу злочинного посягання ознакам, наведеним у статті (частині статті) Особливої частини КК України. Встановлення вказаної відповідності щодо способу вчинення конкретного злочину обов'язкове лише в окремих випадках. Відтак слід ураховувати, що способи вчинення конкретного злочину не однаково відображені у нормах Особливої частини кримінального закону України: вказано один спосіб вчинення конкретного злочину (24 статті); подано вичерпний перелік альтернативних способів вчинення конкретного злочину (34 статті); спосіб вчинення конкретного злочину прямо не названо, але він впливає зі змісту диспозиції (8 статей); означено будь-який спосіб вчинення злочину (5 статей);

2) до способів вчинення конкретного злочину, які можуть бути визнані самостійними злочинами, проте в деяких випадках є ознаками складених, належать: зловживання службовим становищем, насильство, незаконне застосування зброї, використання електронно-обчислювальної техніки, використання підроблених документів, погроза вбивством і погроза знищення майна загальнонебезпечним способом. Відтак суспільна небезпека основного злочину та способу його вчинення має бути врахована законодавцем під час побудови санкцій складених злочинів шляхом порівняння верхньої та нижньої меж кожної з них;

3) терміни «жорстокість», «мучення», «мордування», «особливе мучення», «знуцання», «глушення» охоплені поняттям «особлива жорстокість», а «підпал, вибух або інший загальнонебезпечний спосіб» – поняттям «загальнонебезпечний спосіб». Аргументовано потребу усунення наведених термінологічних відмінностей між досліджуваними поняттями шляхом їх уніфікації.

9. З огляду на правозастовну практику, у провадженнях про злочини, ознаками або обтяжуючими обставинами яких є способи вчинення злочину, встановлено, що:

1) подвійне врахування загальнонебезпечного способу вчинення злочину й особливої жорстокості як кваліфікуючих ознак складу злочину та обставин, що обтяжують покарання, обумовлено насамперед відсутністю уніфікованих термінів на позначення способів вчинення конкретних злочинів;

2) суди доволі часто призначають покарання нижче від найнижчої межі та звільняють від відбування покарання осіб, котрі вчинили злочини способами, яким притаманний підвищений ступінь суспільної небезпеки (особлива жорстокість, загальнонебезпечний спосіб вчинення злочину, застосування зброї, насильство, що є небезпечним для життя і здоров'я). Покарання, що є рівним або вищим медіани санкцій відповідних статей КК України, призначається лише у поодиноких випадках, зазвичай за вчинення злочину, який містить декілька кваліфікуючих ознак або обставин, що обтяжують покарання. Це переконливо засвідчує надмірну поблажливість судової практики у наведеній категорії справ;

3) спосіб вчинення злочину завжди повинен бути врахований судом при призначенні покарання: 1) як ознака складу злочину (основного чи кваліфікованого); 2) якщо спосіб не є ознакою складу злочину, то він враховується насамперед як обставина, що пом'якшує чи обтяжує покарання, якщо ні – то 3) під час оцінки ступеня тяжкості вчиненого злочину.

10. Зважаючи на викладене, у роботі запропоновано вдосконалити КК України шляхом внесення до нього таких змін та доповнень:

1) доповнити п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України таким реченням: «При оцінці ступеня тяжкості враховуються лише ті обставини вчинення злочину, які не є

ознаками, що впливають на його кваліфікацію, та не визнаються обставинами, що пом'якшують або обтяжують покарання»;

2) доповнити Розділ XI КК України статтею, яка би передбачала правила індивідуалізації покарання та містила такі положення: «1) суд призначає покарання у розмірі не меншому, ніж половина найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті, у випадку встановлення у справі обставин, передбачених пунктами 10, 12 ст. 67 КК України; 2) засуджений, який вчинив злочин за обставин, що передбачені у пунктах 10, 12 ч. 2 ст. 67 КК України, може підлягати звільненню від відбування покарання з випробуванням лише за умови відшкодування завданої моральної та матеріальної шкоди»;

3) підвищити нижню межу санкції ст. 194 КК України до 5 років позбавлення волі, що скоротить розрив із верхньою межею та сприятиме призначенню справедливого покарання. Передбачити у примітці до цієї статті КК України дефініцію загальнонебезпечного способу вчинення злочину: «це такий спосіб, при застосуванні якого суб'єкт усвідомлює, що створює загрозу заподіяння шкоди відразу декільком об'єктам кримінально-правової охорони: життю та здоров'ю двох і більше осіб, власності та екологічній безпеці»;

4) внести зміни до ч. 1 ст. 120, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 147, ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153, ч. 4 ст. 258, ч. 1 ст. 299, ч. 2 ст. 348, ч. 2 ст. 373, ч. 2 ст. 379, ч. 2 ст. 400, ч. 2 ст. 406, ч. 2 ст. 431, ч. 1 ст. 438 КК України, уніфікувавши різні прояви особливої жорстокості в єдиний термін – «особлива жорстокість»;

5) внести зміни до ч. 2 ст. 194, ст. 195, ч. 3 ст. 239-1, ч. 4 ст. 240, ч. 1 ст. 245, ч. 2 ст. 252, ч. 1 ст. 258, ч. 1 ст. 294, ч. 2 ст. 347, ч. 2 ст. 352, ч. 2 ст. 378, ч. 2 ст. 399, ч. 2 ст. 411 КК України, які би передбачали використання у вказаних нормах єдиного поняття – «загальнонебезпечний спосіб»;

6) у статтях 189 та 386 КК України замість поширеного формулювання поняття способу вчинення злочину прописати єдиний термін – «шантаж».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дубно Т. В. Співвідношення способу вчинення злочину та злочинної дії / Т. В. Дубно // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 224–228 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11dtvtzd.pdf>

2. Дубно Т. В. До питання класифікації способів вчинення злочину / Т. В. Дубно // Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права. – 2011. – № 4. – С. 298–302.

3. Дубно Т. В. Взаємозв'язок обстановки та способу вчинення злочину / Т. В. Дубно // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2012. – № 3. – С. 375–383.

4. Дубно Т. В. Способи вчинення злочину, сформульовані за допомогою оціночних понять у Кримінальному кодексі України / Т. В. Дубно // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – 2013. – Т. 26 (65). – № 2–1 – С. 191–197.

5. Дубно Т. Учет способа совершения преступления при квалификации составных преступлений / Т. Дубно // *Legea Şi Viaţa*. – 2015. – Ianuarie. – С. 54–58.

6. Дубно Т. В. Значення способу вчинення злочину для диференціації кримінальної відповідальності / І. В. Красницький, Т. В. Дубно // Митна справа. – 2015. – № 2 (98). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 250–255.

7. Дубно Т. В. Тенденції врахування судами України способу вчинення злочину як ознаки складу злочину при призначенні покарання / Т. В. Дубно // Європейські перспективи. – 2016. – № 1. – С. 128–133.

8. Дубно Т. Правовая регламентация способа совершения преступления в уголовных кодексах зарубежных стран / Т. Дубно // *Legea Şi Viaţa*. – 2016. – Martie. – С. 14–18.

9. Дубно Т. В. Зміст поняття способу вчинення злочину / Т. В. Дубно // Наше право. – 2016. – № 4. – С. 128–133.

10. Дубно Т. В. Визначення поняття «загальнонебезпечний спосіб вчинення злочину» в Кримінальному кодексі України / Т. В. Дубно // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луганськ, 20–22 травня 2011 р.). – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 158–161.

11. Дубно Т. В. Проблеми визначення способу вчинення злочину при злочинній бездіяльності / Т. В. Дубно // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (м. Львів, 17 жовтня 2014 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – С. 109–113.

12. Dubno T. The correlation of modus operandi and criminal consequences / T. Dubno. // Правова та правоохоронна діяльність: європейський досвід та українські реалії: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції ад'юнктів, курсантів і студентів (іноземними мовами) (м. Львів, 2 квітня 2015 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – С. 16–18.

13. Дубно Т. В. Генеза способу вчинення злочину у вітчизняному законодавстві / Т. В. Дубно // Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18–19 вересня 2015 р.). – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів». – С. 67–71.

14. Дубно Т. В. Стан дослідження проблеми поняття та значення способу вчинення злочину у кримінальному праві / Т. В. Дубно // Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної

науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 вересня 2015 р.). – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. – С. 76–80.

15. Дубно Т. В. Поняття способу вчинення злочину в теорії кримінального права / Т. В. Дубно // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (м. Львів, 16 жовтня 2015 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – С. 93–97.

16. Дубно Т. В. Взаємозв'язок способу та місця вчинення злочину в практиці кримінального судочинства / Т. В. Дубно // Безпека українського народу в XXI столітті: проблеми, витоки, рішення: матеріали всеукраїнської конференції (м. Львів, 27 листопада 2015 р.). – Львів: СПОЛОМ, 2015. – С. 44–46.

17. Дубно Т. В. Співвідношення способу, знарядь і засобів вчинення злочину / Т. В. Дубно // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 12–13 лютого 2016 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. – С. 95–99.

18. Дубно Т. В. Співвідношення способу вчинення злочину із суб'єктивними ознаками складу злочину / Т. В. Дубно // Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9–10 вересня 2016 р.). – К.: Центр правових наукових досліджень, 2016. – С. 84–87.

АНОТАЦІЯ

Дубно Т. В. Спосіб вчинення злочину за кримінальним правом України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2016.

Дисертація є комплексним дослідженням способу вчинення злочину. У роботі проаналізовано стан наукової розробки способу вчинення злочину в теорії кримінального права та розвиток нормативного закріплення способу вчинення злочину в пам'ятках законодавства України. Здійснено порівняльний аналіз нормативної регламентації способу вчинення злочину в кримінальних законах України та окремих зарубіжних держав.

Доведено, що спосіб вчинення злочину у кримінальному праві України має два значення: як спосіб злочинного посягання та спосіб вчинення конкретного злочину. Сформульовано дефініції вказаних понять і визначено їхні істотні та необхідні ознаки. Визначено взаємозв'язок способу вчинення злочину з об'єктивними та суб'єктивними ознаками складу злочину.

Обґрунтовано значення способу вчинення злочину як засобу міжгалузевої диференціації та диференціації кримінальної відповідальності. З'ясовано проблеми кваліфікації злочинів, ознакою складів яких є спосіб вчинення злочину. Розглянуто недоліки правозастосовної практики у частині призначення покарання за злочини, де спосіб вчинення злочину виступає ознакою складу злочину чи обставиною, що обтяжує покарання. Констатовано, що спосіб вчинення злочину повинен бути врахований у кожному випадку призначення покарання. Запропоновано зміни до статей Загальної та Особливої частин КК України, пов'язаних зі способом вчинення злочину, з метою вдосконалення практики їх застосування.

Ключові слова: загальнонебезпечний спосіб вчинення злочину; ознаки складу злочину; особлива жорстокість; спосіб вчинення злочину; спосіб вчинення конкретного злочину; спосіб злочинного посягання; типові способи вчинення злочину.

АННОТАЦІЯ

Дубно Т. В. Способ совершения преступления по уголовному праву Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, Львов, 2016.

Диссертация является комплексным исследованием способа совершения преступления. Рассмотрено состояние изученности способа совершения преступления в теории уголовного права. Установлено, что основы современных представлений о способе совершения преступления были заложены еще в конце XIX века, а дальнейшее изучение этой уголовно-правовой категории находилось под влиянием изменений в уголовном законодательстве. В результате изучения памятников уголовного законодательства сделано вывод о том, что впервые указания на способ совершения преступления содержались в Русской правде. В дальнейшем, начиная с Уложения о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года, способу совершения преступления стала отводиться роль средства дифференциации уголовной ответственности, а также признака, влияющего на индивидуализацию наказания.

Проанализированы особенности регламентации способа совершения преступления в уголовных кодексах отдельных зарубежных государств. Проведенный анализ показал общие и отличительные черты законодательной техники формулирования и учета способа совершения преступления в отечественном и зарубежных уголовных кодексах. Констатировано, что уголовное законодательство государств–географических соседей Украины сохранило

основные системные элементы и логику развития, заложенные социалистическим уголовным правом. Правовой опыт некоторых государств Европейского союза может послужить примером для совершенствования положений УК Украины.

В работе рассмотрены признаки способа совершения преступления и высказано предложение рассматривать его в двух значениях: как способа преступного посягательства и способа совершения конкретного преступления. Определена взаимосвязь способа совершения преступления с признаками состава преступления. Констатировано, что: а) способ преступного посягательства вместе с общественно опасным деянием должен признаваться обязательным признаком каждого состава преступления; б) способ преступного посягательства присущ всем преступлениям независимо от формы вины и деяния, а способ совершения конкретного преступления – в случае указания на него в статье (части статьи) уголовного кодекса; в) учет взаимосвязи способа совершения преступления с другими признаками состава дает возможность на практике более дифференцировано подходить к решению вопросов, связанных с квалификацией преступлений и индивидуализацией наказания.

Выяснено, что способ совершения преступления является средством дифференциации ответственности. На примере административных правонарушений и преступлений продемонстрировано, что определить, какое законодательство подлежит применению при межотраслевой дифференциации, в ряде случаев возможно только с учетом способа совершения данных деяний. Дифференциация уголовной ответственности происходит на двух уровнях: на первом – с помощью способа преступного посягательства как критерия создания уголовно-правовых норм в рамках родового объекта; на втором – с помощью способа совершения конкретного преступления как признака состава, который существенно повышает общественную опасность деяния.

Проведено исследование влияния способа совершения преступления на квалификацию преступлений, приведены судебные решения, которые отображают неодинаковую правовую оценку отдельных способов совершения конкретного преступления. На примере 679 приговоров судов первой инстанции проанализировано учет способов совершения преступления как признаков состава и отягчающих наказание обстоятельств на назначение наказания. Сделано вывод о том, что способ совершения преступления должен учитываться при назначении наказания во всех случаях. Отмечено, что суды в некоторых случаях безосновательно назначают наказание ниже нижнего предела санкции статьи или освобождают от отбывания наказания с испытанием лиц, совершивших преступления способами, которые несут повышенную общественную опасность.

В работе предложены конкретные предложения по совершенствованию статей Общей и Особенной частей УК Украины, связанных со способом совершения преступления.

Ключевые слова: общеопасный способ совершения преступления; особая жестокость; признаки состава преступления; способ совершения преступления; способ совершения конкретного преступления; способ преступного посягательства; типичные способы совершения преступления.

ANNOTATION

Dubno T. V. The modus operandi under the criminal law of Ukraine. – Manuscript rights reserved.

Thesis on scientific degree of Candidate of Legal Sciences on speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – Lviv state University of Internal Affairs of the MIA of Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis is a comprehensive study of the modus operandi. The state of scientific development of modus operandi in the theory of criminal law and development of regulatory consolidation modus operandi in the sources of Ukrainian legislation have been analyzed. Comparative studies of statutory regulation of the modus operandi in criminal codes of some foreign countries have been investigated.

It is proved that the modus operandi in criminal law has two meanings: as a way of criminal assault and as a modus operandi of a specific crime. The definitions of these concepts and their main characteristics have been formulated. Interaction of the modus operandi with objective and subjective signs of the corpus delicti have been determined.

The value of the modus operandi as a means of differentiation interdisciplinary and criminal liability have been grounded. Clarify the problems of qualification of crimes, which is a sign of the modus operandi. The shortcomings of the law enforcement practice in terms of sentencing for crimes where the modus operandi is the sign of the corpus delicti or an aggravating circumstance have been considered. Proposed amendments to the articles of General and Special parts of the Criminal Code of Ukraine related to the modus operandi to improve the practice of their application.

Keywords: dangerous modus operandi; signs of the corpus delicti; particular cruelty; way of criminal assault; modus operandi of a specific crime; typical modus operandi.

Підписано до друку 21.11.2016 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 134-16.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.